

**CALITATEA VIEȚII ÎN ROMÂNIA
SEMINAR AL FUNDAȚIEI EUROPENE PENTRU
ÎMBUNĂTĂȚIREA CONDIȚIILOR DE VIAȚĂ ȘI DE MUNCĂ
20 SEPTEMBRIE 2006**

COSMINA POP

În data de 20 septembrie 2006, Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă a organizat la București seminarul cu tema „Calitatea vieții în România”. În cadrul seminarului au fost prezentate rezultatele pentru România a Sondajului European privind Calitatea Vieții (2003), rezultate publicate și într-un raport dedicat României și Bulgariei.

Seminarul s-a bucurat de o prezență numeroasă, reprezentând: autoritățile publice, mediul academic, instituțiile internaționale, organizațiile guvernamentale și non-guvernamentale. Dintre instituțiile participante, menționăm: Institutul de Cercetare a Calității Vieții (Academia Română), Comisia Europeană (Departamentul Ocuparea forței de muncă, probleme sociale și șanse egale), Delegația Comisiei Europene în România, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială (Universitatea București), Institutul de Economie (Academia Bulgară de Științe), Rețeaua experților în domeniul calității vieții din Europa, Institutul Național de Statistică, Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, Banca Mondială (România), Agenția Națională pentru Protecția Familiei, Institutul Național pentru Prevenirea și Combaterea Excluziunii Sociale a Persoanelor cu Handicap (în subordinea Autorității Naționale pentru Persoanele cu Handicap), Uniunea Națională a Patronatului Român și altele.

În cadrul seminarului, au prezentat date privind calitatea vieții în România și Europa: Jorma Karppinen, Hubert Krieger, Branislav Mikulic (Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă), Iuliana Precupețu (Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română), Walter Wolf (Comisia Europeană, Departamentul Ocuparea forței de muncă, probleme sociale și șanse egale) și Andreea Vasile (Institutul Național de Statistică al României). Din partea Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, a fost prezent domnul Valter Bindea, secretar de stat, coordonator al Departamentului pentru Afaceri Europene și Relații Externe. Acesta a realizat o trecere în revistă a progreselor realizate de România în domeniul politicii sociale, în procesul de aderare la Uniunea Europeană.

În desfășurarea seminarului a avut loc și o discuție-panel, la care au participat: Sorin Botezatu, consilier în Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, Lucian Pop, reprezentant al Băncii Mondiale în România, Jonathan Scheele, șeful Delegației Comisiei Europene în România, Branislav Mikulic și Hubert Krieger de la Fundația Europeană, cel din urmă fiind și moderatorul dezbaterii.

Deschiderea seminarului a fost făcută de către Jorma Karppinen, directorul Fundației pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, printr-o prezentare a activității acestei fundații.

Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă aparține Uniunii Europene, fondată cu scopul de a-și desfășura activitatea în domeniul politicilor UE, de a contribui la planificarea și proiectarea unor condiții de viață și de muncă mai bune în Europa¹. Rolul acesteia este de a furniza informații și expertiză asupra condițiilor de viață și de muncă, relațiilor industriale și schimbării în Europa actorilor-cheie în domeniul politicilor sociale din UE. Informațiile provin din studii comparative între țări și sectoare de activitate, statistici, studii de caz, studii prospective. Fundația se adresează partenerilor sociali: angajatori, celor care realizează politici la nivelul UE, guvernelor și sindicatelor.

Sarcinile principale ale Fundației sunt: 1. Monitorizarea și înțelegerea schimbării; 2. Cercetarea și explorarea; 3. Comunicarea și împărtășirea ideilor și experienței.

Planul strategic al Fundației pentru perioada 2005–2008 stabilește patru teme-cheie²:

- Ocuparea forței de muncă;
- Condiții de muncă, echilibru muncă-viață;
- Relații industriale și parteneriate sociale;
- Condiții de trai, calitatea vieții, coeziune socială.

Seminarul organizat la București face parte dintr-o serie de seminarii, rolul acestora constând în: întărirea rolului Fundației ca forum de dezbateră, în împărtășirea cunoștințelor și experienței în statele membre UE sau în curs de aderare la UE, și asigură oportunitatea reprezentanților partenerilor sociali, autorităților publice de a discuta problemele sociale europene și implicațiile acestora la nivel național.

Seminarul a adus în prim plan conceptul de *calitatea vieții* și rolul cercetărilor de calitate a vieții pentru politica socială în Uniunea Europeană.

În abordarea Fundației Europene pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, calitatea vieții reprezintă o perspectivă holistică asupra vieții, referindu-se la toate domeniile acesteia, atât din punct de vedere obiectiv, cât și subiectiv. Orice persoană utilizează propriile capacități (resurse individuale, resurse colective, motivație, valori), beneficiind de anumite condiții individuale (sănătatea) și condiții colective (condițiile oferite de piață, condițiile politice și societale, serviciile publice furnizate în domeniul educației, sănătății, serviciilor sociale), pentru a-și atinge propriile scopuri.

Obiectivul politicii UE, în special al politicii sociale, este de a oferi oamenilor posibilitatea de a-și realiza propriile scopuri, în societatea în care trăiesc. Fundația Europeană își focalizează activitatea pe șase domenii-cheie ale calității

¹ Mai multe detalii despre activitatea Fundației la <http://www.eurofound.europa.eu/about/index.htm>.

² *Changing Europe: Better work, better life. Four-year programme 2005–2008*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Office for Official Publications of the European Commission, 2004.

vieții: ocupare, resurse economice, familie, comunitate, sănătate și educație, privite atât din punct de vedere obiectiv, cât și subiectiv, evidențiindu-se oportunitățile și posibilitățile de alegere ale oamenilor.

În contextul extinderii Uniunii Europene, scopul politicii europene este de a stimula coeziunea socială și economică pentru reducerea inegalităților existente între statele membre UE și cele în curs de aderare³. Cercetarea calității vieții în UE are rolul de a furniza factorilor de decizie la nivel european și național informația necesară pentru reducerea inegalităților.

În acest context, Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă a realizat Sondajul European privind Calitatea Vieții în 28 de țări europene (cele 25 de state UE și cele trei candidate Bulgaria, România și Turcia), în perioada mai–august 2003⁴. Această cercetare reprezintă o importantă sursă de informații privind calitatea vieții, evidențiind șansele și provocările cu care se confruntă UE în cadrul procesului de extindere.

Cercetarea a surprins, atât prin indicatori obiectivi, cât și prin indicatori subiectivi, principalele aspecte ale calității vieții: nivel de viață, venituri, ocupare, condiții de muncă, condiții de locuit, mediu înconjurător, gospodărie, viață de familie, sănătate, educație, relații sociale, percepția calității societății, satisfacția față de viață și față de diferite domenii ale vieții.

Rezultatele cercetării au fost publicate în mai multe rapoarte. Primul raport, *Calitatea vieții în Europa*, a prezentat rezultatele generale ale studiului, în timp ce următoarele rapoarte au fost focalizate pe anumite teme: *Familie, muncă și rețele sociale*, *Satisfacția față de viață, fericire și sentimentul apartenenței*, *Inegalitate de venit și deprivare*, *Dimensiunile sociale ale locuirii*.

În anul 2007 se va desfășura un nou val al cercetării privind calitatea vieții în Europa.

Raportul *Primul studiu european referitor la calitatea vieții: Calitatea vieții în Bulgaria și România* a fost realizat de o echipă de cercetători din România și Bulgaria. Raportul a fost coordonat de către prof. dr. Ioan Mărginean și dr. Iuliana Precupețu din cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română. Din aceeași echipă au mai făcut parte Bogdan Voicu și Ana-Maria Preoteasa, de la același institut de cercetare și Vassil Tzanov din Institutul de Economie al Academiei Bulgare de Științe, Bulgaria. Finanțat de Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, raportul se bazează, de asemenea, pe datele Sondajului European privind Calitatea Vieții și se focalizează pe aspectele de calitatea vieții din România și Bulgaria.

Principalele obiective ale raportului sunt descrierea condițiilor materiale și a bunăstării subiective ale populațiilor din Bulgaria și România și identificarea relației dintre condițiile de viață obiective și componentele subiective ale calității vieții⁵.

³ Precupețu, Iuliana (2006), *Primul studiu european referitor la calitatea vieții: Calitatea vieții în Bulgaria și România. Sumar*, <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/68/en/1/ef0668en.pdf>

⁴ <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eqls.htm>

⁵ Precupețu, Iuliana (2006), *Primul studiu european referitor la calitatea vieții: Calitatea vieții în Bulgaria și România. Sumar*, <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/68/en/1/ef0668en.pdf>

Reprezentantul Fundației, Hubert Krieger, a propus pentru dezbatere un set de întrebări ridicate de procesul de integrare a României în UE. Prezentările și discuțiile au încercat să răspundă acestor întrebări.

Este integrarea României în UE, în ceea ce privește piața forței de muncă și politica socială, o provocare asemănătoare cu cea a integrării fostelor țări comuniste, în mai 2004, sau o provocare particulară? Dacă reprezintă o provocare particulară, această de datorează diferenței ridicate a PIB-ului pe cap de locuitor, sau altor diferențe structurale, sociale sau culturale?

Hubert Krieger a evidențiat aspecte specifice României, cum ar fi migrația „creierelor”, efectele migrației asupra îmbătrânirii populației, reacții ale statelor membre ale UE privind deschiderea pieței forței de muncă, creșterea pieței informale de muncă, calitatea scăzută a muncii, a societății, a vieții. Foarte importantă este remarca în ceea ce privește dezvoltarea socială, faptul că România trebuie să împace două modele sociale diferite: „modelul social european” și „modelul liberal de societate promovat de Banca Mondială”.

Românii au venituri mult mai mici decât ceilalți cetățeni din UE, atât ca produs intern brut pe cap de locuitor, cât și ca venit mediul al gospodăriei, ultimul reprezentând mai puțin pe o treime din media UE, a arătat Branislav Mikulic. De asemenea, tot el a atras atenția asupra creșterii inegalității sociale în interiorul populației din România și asupra unui nivel ridicat de deprivare.

În ceea ce privește ocuparea, populația activă din România este sub media UE, cu un număr ridicat de persoane în agricultură, un număr ridicat de ore de lucru, inflexibilitate.

Branislav Mikulic a identificat următoarele grupuri de risc: șomerii, persoanele vârstnice, familiile monoparentale, familiile cu un singur membru angajat, familiile numeroase, persoanele cu probleme de sănătate sau cu dizabilități, persoanele din gospodăriile din rural. Tot el a punctat nevoia de strategii în următoarele direcții: protecția socială a grupurilor vulnerabile, reducerea inegalităților, crearea de locuri de muncă, bineînțeles și de bună calitate, formarea profesională, crearea de condiții pentru tineri pentru a avea acces la o locuință, o mai mare conștientizare a problemelor de mediu (poluarea aerului sau a apei).

În completarea rezultatelor Sondajului European privind Calitatea Vieții prezentate de Branislav Mikulic, vin datele Institutului Național de Statistică al României, evidențiind evoluția României în perioada 2001–2005.

În perioada 2001–2005, veniturile disponibile ale populației au crescut în fiecare an, a arătat Andreea Vasile, director al departamentului Condiții de Viață, din cadrul Institutului Național de Statistică. Deși ponderea veniturilor non-monetare au scăzut ca pondere din totalul veniturilor disponibile, acestea continuă să reprezinte o parte importantă, de peste 20%. În ceea ce privește ocuparea populației României, a rămas relativ constantă în perioada 2002–2005, situându-se peste 57%, dar cu o pondere ridicată a persoanelor ocupate în agricultură. Rata șomajului se situează între 7–8%, dar cu o incidență crescută a șomajului de lungă durată.

Datele privind condițiile de viață furnizate de Institutul Național de Statistică al României provin din mai multe cercetări, *Ancheta bugetului gospodăriei* și *Ancheta asupra forței de muncă*, realizate pe eșantioane numeroase de gospodării (peste 25 000 de gospodării), reprezentative la nivel național. De asemenea, o altă cercetare o reprezintă *Ancheta asupra condițiilor de viață*, realizată pe un eșantion reprezentativ la nivel național, de 11 000 de gospodării.

Conceptul de *condiții de viață*, ca și cel de *calitatea vieții*, este abordat multidimensional. Se referă la standardul de viață al populației, luând în calcul următoarele aspecte: situația economică a gospodăriei, locuirea și calitatea habitatului, nivelul de educație și starea de sănătate, condițiile de muncă, timp liber, relațiile sociale. Spre deosebire de perspectiva oferită de cercetarea calității vieții, cercetarea condițiilor de viață a Institutului Național de Statistică utilizează, în principal, date obiective.

În cadrul discuției-panel, Lucian Pop, reprezentantul Băncii Mondiale în România, a arătat că România prezintă anumite specificități, în comparație cu noile state intrate în UE. Aceste specificități sunt date de problema populației rurale, mai ales de ponderea ridicată a persoanelor ocupate în agricultură, de problema inegalității economice și sociale între regiuni, precum și de riscul creșterii inegalității sociale din cauza neacoperirii uniforme a populației de către creșterea economică. Lucian Pop a subliniat că o posibilă barieră pentru România este incluziunea socială, datorită limitărilor economice și capacității instituționale reduse.

Jonathan Scheele, șeful Delegației Comisiei Europene în România, a apreciat că există atât similarități, cât și diferențe între România și noile state membre ale UE, acestea din urmă fiind date în special de perspectiva migrației.

Cum poate fi explicat „paradoxul românesc”? Pe de o parte, un optimism puternic în ceea ce privește viitorul, niveluri ridicate de satisfacție cu viața și fericire (satisfacție ridicată), iar pe de altă parte, condiții materiale insuficiente, deprivare ridicată, condiții proaste de locuit, număr ridicat de ore de lucru, acces dificil la serviciile de sănătate (standard de viață redus).

Prin intermediul prezentărilor și al dezbaterilor din seminar, au fost identificate problemele caracteristice României din punctul de vedere al calității vieții. Care este relația dintre condițiile obiective de viață și percepțiile și evaluările oamenilor? Există, sau nu un „paradox românesc”?

Iuliana Precupețu, din cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții, autor al raportului *Calitatea vieții în Bulgaria și România*, a argumentat că bunăstarea subiectivă prezintă un nivel moderat pentru populația României. Diferențele în ceea ce privește indicatorii subiectivi față de celelalte state membre ale UE reflectă diferențele în ceea ce privește condițiile de viață. Așadar, nu există un „paradox românesc”, adică o neconcordanță între evaluări și condiții. Iuliana Precupețu a prezentat rezultatele Sondajului European privind Calitatea Vieții în ceea ce privește indicatorii subiectivi ai calității vieții, bunăstarea subiectivă, echilibrul muncă – viață de familie, calitatea societății.

Satisfacția față de viață se construiește prin raportarea la domeniile vieții: familie, loc de muncă, sănătate, educație, venituri, viață socială, și este filtrată de experiență, valori, așteptări. Astfel, se pot explica diferențele în satisfacția față de viață între România și Bulgaria. Dacă Bulgaria se află pe ultimul loc în Europa, România se află mult deasupra, în apropierea noilor state membre. Cea mai ridicată satisfacție privind componentele vieții este cea referitoare la viața de familie, această reprezentând unul dintre puținele puncte de suport din viața oamenilor, iar cea mai scăzută satisfacție este manifestată față de standardul de viață.

S-a evidențiat un dezechilibru în armonizarea componentelor vieții: muncă, viață de familie, viață socială. Românii prezintă unul dintre cele mai ridicate niveluri al numărului de ore lucrate la locul de muncă de bază, dintre țările europene, și, de asemenea, un număr ridicat de ore de muncă în gospodărie. Oamenii percep dificultăți în echilibrarea responsabilităților și constrângeri de timp.

„Determinarea calității contextului social în care trăiesc oamenii completează imaginea condițiilor de viață obiective și a bunăstării subiective. Condițiile din diferitele societăți influențează strategiile de viață ale oamenilor și calitatea vieții lor”⁶. Populația din cele două state în curs de aderare consideră că este forțată să facă lucruri incorecte pentru a reuși în viață, se simt în afara societății, consideră că norocul este mai important decât munca și că viața a devenit prea complicată, într-o mai mare măsură decât populația statelor membre. Totuși, românii au o viziune mai pozitivă decât bulgarii asupra vieții. În societatea românească este perceput un nivel ridicat de tensiuni sociale, în special între grupul săracilor și cel al bogaților.

Iuliana Precupețu arată că România împărtășește, în multe aspecte ale calității vieții, modelul descris de noile țări membre ale UE, ceea ce poate însemna că experiența europeană de integrare a acestora poate fi utilă și în cazul acestei țări.

După cum am mai menționat, cercetarea calității vieții în cadrul Uniunii Europene are rolul de a oferi informații pentru realizarea de politici sociale. Plecând tocmai de la această idee, Walter Wolf, reprezentantul Comisiei Europene, *Departamentul Ocuparea forței de muncă, probleme sociale și șanse egale*, a subliniat contribuția cercetării calității vieții la promovarea politicilor de integrare socială. Alături de documentele politicii sociale la nivelul UE, de informațiile furnizate de Eurostat, cercetarea calității vieții oferă o mai bună înțelegere a situației din țările în curs de aderare, dintr-o perspectivă comparativă.

Walter Wolf a evidențiat nevoia de politici sociale în domeniul ocupării, printr-o analiză asupra ocupării forței de muncă, prin acordarea unei mai mari atenții persoanelor inactive, situației precare a locurilor de muncă, populației numeroase ocupate în agricultură, muncii informale. De asemenea, reprezentantul Comisiei Europene consideră important ca politicile sociale să fie orientate de aspectele particulare identificate în cazul României: efectul migrației asupra îmbătrânirii populației, economia subterană, accesul slab la serviciile de îngrijire medicală, condițiile precare de locuit, cazurile de sărăcie extremă.

⁶ Idem, p. 10.

Seminarul s-a încheiat prin cuvântul lui Will Buschak, director adjunct al Fundației Europene pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă.

Seminarul „Calitatea vieții în România”, organizat de Fundația Europeană, a reușit să aducă în prim-plan cercetarea calității vieții la nivel european și la nivel național și să atragă atenția asupra rolului cercetării în realizarea politicilor sociale. De asemenea, acest seminar și-a îndeplinit scopul, acela de a reprezenta un forum de dezbateri, cu reprezentanți din cadrul autorităților publice, al organizațiilor guvernamentale și non-guvernamentale, al instituțiilor internaționale și al institutelor naționale de cercetare.